

במשנת החסידות

מסירות נפש מהי?

אם לוקח יעקב אשה מבנות הארץ למה לי חיים, דהיינו שיש אפשרות שהאדם אינו יכול לסבול את חייו. וכי לזה ייקרא מסירת-נפש?

יתר על כן: ידוע מה שהקשו בספרים מהי מעלת נסיון העקידה דאברהם ויצחק, והרי במשך כל הדורות מסרו הרבה מבני ישראל את נפשם על קידוש השם, ובמה גדלה כל כך עקידת יצחק, עד שאנו מעלים על נס תמיד את העקידה, ואומרים בראש השנה "ועקידת יצחק לזרעו היום ברחמים תזכור" וכיו"ב. ואחד הביאורים שנאמרו בזה הוא, שאברהם ה' הראשון שפתח את הצינור של מסירת נפש בעולם. דהיינו, שזה שמצינו במשך כל הדורות את ענין המסירת נפש על קידוש השם שרשו הוא ממעשה העקידה דאברהם אבינו. ולכאורה אינו מובן מה שייך בזה ירושה מאברהם ולמה צריכים לאברהם, במה ייגרע חלקם ח"ו מזה שיש מאומות העולם להבדיל שמסרו נפשם על דברים טובים?

על כרחנו צריכים אנו לומר, שהמסירת-נפש דישראל היא מסוג אחר לגמרי.

עניין המסירת-נפש על קידוש השם אינו רק מה שהאדם בא למסקנא שהוא מוכרח לוותר על חייו למען קדושת השם, או שאם יחלל את השם "למה לו חיים", אלא יש סיבה אחרת למסירת הנפש: זהו ביטול עמוק הטמון וצפון בעצם נקודת נפשו, שאינו יכול להיות נפרד מאלקות בשום אופן, כאילו זהו דבר בלתי אפשרי כלל לכפור בה' אחד, בלי טענה ומענה. ובמילא, אם בא לפנינו מצב שכופים אותו לוותר על הקשר שלו עם אלקות מתבטלת מציאותו ואין כאן שום מציאות כלל.

כלומר: אין המסירת-נפש תוצאה של חשבון שחושב אודות רצונות עצמו, אלא להיפך, לא איכפת לי' כלל להתבטל ממצויאותו כל עיקר.

דוגמא לדבר איתא בספר התניא (פרק ט) מהאש הנמשכת למעלה ועולה ונכללת ביסוד האש שתחת גלגל הירח. הרי אין הפירוש שהאש רוצה להחליף את מציאותה בהיותה על כדור הארץ במציאות אחרת בהיותה כלולה ביסוד האש שתחת גלגל הירח, אלא היא נמשכת לשרשה ומקורה אף שעל ידי זה תתבטל שם לגמרי ממצויאותה.

וכן הנפש חפיצה לידבק בשרשה ומקורה ולהיכלל בו הגם שתהי' שם אין ואפס ממש ותתבטל שם במציאות לגמרי ולא ישאר ממנה מאומה! והוא הוא תוכן ענין המסירת נפש של איש ישראל.

לכאורה, מהיכן באה לאדם מסירת נפש כזו להיות מוכן שמציאותו תתבטל לגמרי? הרי זהו דבר המנוגד בתכלית לטבעו ותכונתו של כל דבר שבמציאות הרוצה בקיום והמשך מציאותו?

על זה מבאר רבינו הזקן בספר התניא שם (פרק יח), שבאמת מקור הדבר הוא מאור השם המאיר בנשמת האדם. כלומר, האדם מעצמו אמנם אינו יכול להגיע לזה, אלא המסירת נפש היא רק מחמת אור השם המאיר עליו מלמעלה שבגלל הארה זו אין הוא יכול ליפרד משרשו ומקורו באלקים חיים אף שעל ידי זה יתבטל ממצויאותו לגמרי.

על הפסוק "ונקדשתי בתוך בני ישראל" מביא רש"י את דרשת התורת-כהנים, מה תלמוד לומר ונקדשתי "מסור עצמך וקדש שמי וכו' וכשהוא מוסר עצמו ימסור עצמו על מנת למות".

וכן על הפסוק "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך" פירשו רז"ל "בכל נפשך - אפילו הוא נוטל את נפשך".

באמת דבר זה אינו צריך לפנים, אשר מסירת נפש על קידוש השם היא מן הדברים והיסודות שעליהם כל בית ישראל נשען, החל מעקידת יצחק וכלה באלפי ורבבות הפעמים שבהם מסרו נפשם ישראל על קידוש שמו יתברך. וכן אנו אומרים בתפילת אב הרחמים בשבת אודות "קהילות הקודש שמסרו נפשם על קדושת השם". וכבר אמרו רז"ל על הרוגי מלכות שאין כל ברי' יכולה לעמוד במחיצתן.

אמנם מצינו בתורת החסידות שענין המסירת-נפש ישנו גם בעבודת כל יום ויום: פעמים רבות מבואר אשר "מסירת נפש" משמעה "מסירת הרצון". נפש הוא לשון רצון, כמו שנאמר "אם יש את נפשכם לקבור את מתי מלפני" (ועוד), ומסירת נפש משמעה מסירת הרצון. ובלשון המשנה באבות: בטל רצונך מפני רצונו.

לפי הנחה זו יוצא, אשר כל מעשה קל שבו האדם מוותר על רצונו מפני רצון הקב"ה הרי זו כבר מסירת נפש!

ולא עוד, אלא שלפעמים מובא על זה מאמר רז"ל "מה לי קטלא כולא מה לי קטלא פלגא", שאפילו כאשר האדם כופה את יצרו כפי' קטנה, "קטלא פלגא", הרי כבר בשם מסירת נפש ייקרא.

ואבהוון דכולהו הוא מה שכתוב בספר תניא קדישא פרק מא, "ועסק התורה ומצוות ותפילה הוא ג"כ ענין מסירת נפש ממש כמו בצאתה מן הגוף וכו' שאינה מהרהרת בצרכי הגוף אלא מחשבתה מיוחדת ומלוכשת באותיות התורה והתפילה שהן דבר ה' ומחשבתו וכו'".

ולכאורה יש לתמוה: כיצד אפשר לדמות ולהשוות את מסירת חייו של אדם, שמוותר על חייו, למעשה קטן של מסירת הרצון, כפי' בענין זעיר, ואפילו זה עצמו שאינו מהרהר בצרכי הגוף? כיצד מתאים על זה התואר "מסירת נפש"?

להבנת דבר זה יש להקדים ולבאר את מהותה של "מסירת נפש" על פי החסידות.

לפי תורת החסידות אין מסירת-נפש "רק" מעשה זה שהאדם מוסר עצמו למיתה ר"ל עבור קידוש השם. לכאורה, זהו מעשה נעלה ומרומם שאין למעלה הימנו, שהאדם מוותר על חייו עצמו ומציאות עצמו למען קידוש השם. אמנם, לאמיתו של דבר, לפי תורת החסידות עדיין מעשה כזה אין הוא "אמיתית ענין המסירת נפש". שכן, מסירת-נפש מסוג זה מצינו, להבדיל, גם אצל אומות העולם, שהיו כאלו שמסרו עצמם למיתה למען אמונותיהם וכיו"ב (להבדיל). ועוד זאת, יש גם ענין שאדם מוכן לוותר על חייו גם כשאינו יכול למלאות תאוותו, כדאיתא בגמרא מעשה באדם שהעלה טינא בליבו ואמרו חכמים ימות ואל יראנה וכו'. וכן מצינו בכתוב שאמרה רבקה

לפי זה מבואר בחסידות ההבדל בין שני העניינים שאומרים בקריאת שמע שבהם מבטא האדם את נכונותו למסור נפשו על קדושתו שמו. האחד באמירת הפסוק "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד" שענינו "למסור נפשו באחד", שהאדם משליך חייו מנגד באמירת "שמע ישראל", והשני - הכתוב "ובכל נפשך" שעליו אמרו "אפילו הוא נוטל את נפשך". ולכאורה מדוע צריכים לבטא את ענין המסירת נפש שתי פעמים ומהו הפרש ביניהם?

אלא - המסירת-נפש ד"בכל נפשך" נובעת מן האהבה, "ואהבת את ה' אלקיך בכל נפשך", וטעם האהבה הוא כמו שכתוב "לאהבה את ה' אלקיך כי הוא חייו". כלומר: טעם המסירת נפש והאהבה הוא "כי הוא חייו". ונמצא שאין הוא מוותר על חייו ומוסר את חייו, אלא שמוותר על חייו הגוף וחיי עולם הזה למען חיי הנפש וחיי עולם הבא, החיים האמיתיים, כי הוא חייו. אמנם המסירת-נפש שהאדם "מוסר נפשו באחד" אין לה טעם "כי הוא חייו" (שטעם זה נאמר רק על האהבה ולא על המסירת נפש שלפני האהבה, שהרי שמע ישראל נאמר בכתוב לפני "ואהבת", כי אין משמעה החלפת חיים נחותים בחיים נעלים, אלא שהאדם מבטל את מציאותו לגמרי ובאופן מוחלט, ש"משליך חייו מנגד" ממש.

ומתוך הדברים נמצינו למדים שאמיתית ענין המסירת-נפש הוא מסוג שאינו שייך באומות העולם כלל.

❖ ❖ ❖

לאחר שנתבארה מהותה האמיתית של מסירת נפש על פי חסידות, נבין גם כיצד יסוד זה צריך להיות באמת, ואכן ישנו באמת, בכל עבודת השם של אדם מישראל.

המשמעות האמיתית של עבודת השם אינה דרך שהאדם יגיע ל"שלימות". יכול אדם לחשוב, שמכיון שהוא רק בשר ודם, שוכן בתי חומר אשר מעפר יסודם, הרי לא יוכל להגיע אל השלימות אלא אם ישקיע את כל חייו בעבודת השם, בורא העולם, שהוא השלם האמיתי, כמאמר אין שלם אלא אחד, ומתוך שהוא יעבוד את השם וידבק במדותיו יגיע אף הוא לשלימות. אמנם אין הוא יכול להיות שלם ממש כמו הקב"ה כביכול, שהרי הוא נברא בשר ודם, אבל הוא יעסוק כל חייו לשאוף להתקרב להגיע לשלימות שכלו ומדותיו ומעשיו עד שיהי' מושלם בכל המעלות והמדריגות בשכל במדות ובמעשה.

דרך זו אף היא דרך גבוהה מאד ורק מעטים במשך כל הדורות זכו להגיע אלי'. קודם כל על האדם להשיג ולהבין ולהרגיש באמת לאמיתו את גדלות השם ואת שפלות האדם, אחר כך עליו להשקיע את כל מאמציו עד עומק מיצוי הנפש לשנות את מדותיו ולהכניס את שכלו בחכמת התורה וכו'. לאו מילתא זוטרתי היא כלל. והאדם השלם שהגיע למדריגה זו אכן מושלם ואיש האשכולות ייקרא.

אמנם לפי תורת החסידות עדיין לא הגיע אדם זה לעבודת השם האמיתית.

והדברים כבר נרמזו במה שכתב הרמב"ם בפ"י מהלכות תשובה, שאהבת ועבודת השם האמיתית אינה כדי שיזכה לחיי עולם הבא אלא "עושה את האמת מפני שהוא אמת". עולם הבא מהו? שלימות השגת הנפש באלקות ושלימות המדות וכו', וכמאמר חז"ל "יושבין ונהנין מזיו השכינה". אדם העובד את השם כדי שיגיע לחיי עולם הבא בודאי בעל מדריגה הוא זה, שמכין ומשיג במעלת עולם הבא אבל עדיין זו עבודה "שלא לשמה".

למה? לפי שאיפת האדם היא - שלימות עצמו. סוף-סוף הוא טרוד ברצונותיו ומחפש את הדברים הטובים עבורו. ורק שלהיותו בעולם הקדושה, הרי בא לידי מסקנא שקרבת אלקים לי טוב, שהטובה הגדולה והשלימה ביותר היא כאשר יוכל ליהנות מזיו השכינה בלי בלבולים.

עבודה אמיתית היא "שעושה האמת מפני שהוא אמת". כלומר, שמניח את מציאותו על הצד לגמרי, ואין כוונתו להגיע לאיזו שלימות, להיות משולם וחכם ובעל מדות ובעל מעשה וכו'. אין הוא אלא עבד ה', כעבד המקיים את ציווי אדונו. הוא אינו חושב "מה אני רוצה" כלל, אלא רק "מהו רצוני יתברך".

מעתה מובן היטב שאמיתית ענין המסירת נפש אינו דוקא כשאדם משליך חייו מנגד בפועל ממש ר"ל. גם כשאדם כופה את יצרו בדבר קל, אבל כשבכפי' זו מורגשת ומודגשת נקודת ביטולו להשם, שאין הוא כופה את יצרו כדי להגיע ל"שלימות", אלא הוא "מבטל את רצונו מפני רצון השם" באמת מחמת נקודה זו הטבועה בקרבו פנימה שאינו יכול להיות נפרד מאלקות - הרי זו היא אותה מסירת נפש אמיתית הבאה לידי ביטוי במסירת-נפש בפועל.

זהו גם טעם הדבר שבתורת החסידות בכלל מרבים לדבר מענין המסירת נפש. לכאורה, בשנים כתיקון ובעבודת השם תמידים כסדרם וכשאנו חיים במדינות הרווחה שאין שום גזירות ח"ו על קיום התורה והמצוות, איזה מקום יש להתעסק כל כך בהכנת הנפש למצוה זו. אך ראה זה פלא: בתורת החסידות מדובר באריכות יתירה אודות העבודה דמסירת-נפש כדבר השייך וקשור עם עבודת יום-יום גם בשנים כתיקון.

אלא טעם הדבר הוא משום שעבודת השם אמיתית חדורה כל כולה בהרגש זה של מסירת הרצון, שעושה האמת מפני שהוא אמת. וגם כשאנו חייבים לצייר לעצמנו כאילו מוסרים נפש על קידוש השם (כמו בעת אמירת שמע ישראל בנעילה) הרי זה רק לעורר בנו התבטלות זו לרצונו יתברך.

ברם התעוררות ביטול כזה באה על ידי שמתאר לעצמו את ענין המסירת נפש כפשוטה, באופן של "להשליך חייו מנגד" כפשוטו - לפי שבמסירת חייו ממש ניכרת לעין כל ומודגשת נקודה זו ש"עושה האמת מפני שהיא אמת", שאין מסירת-נפשו מחמת איזה טעם וסיבה הנובעת מתוך רצון להגיע לאיזו שלימות, אלא הוא מוותר באמת על רצונותיו כדי לקיים ציווי השם, עד שמוכן שמציאותו וחיייו יתבטלו כפשוטו ממש עבורו יתברך.

להקורא הנכבד!

מתכבדים אנו בזה, להגיש בפני קהל שוחרי התורה והחסידות, גליון העשרים "במשנת החסידות". והפעם, בקשר למעשה אבות שהם סימן לבנים - המסירות נפש של האבות, שאנו לומדים כעת - מהותו של מסירת נפש, כפי שמבואר בספרי חסידות.

ומודיעים אנו בואת, שניתן לקבל מאיתנו, הרבה ביאורים בחסידות, בכתב ובע"פ. בכל שבוע אנו שולחים קונטרס "תורה אור המבואר" - שהוא פירוש נפלא על מאמר מפרשת השבוע מספר לקוטי תורה להרב בעל התניא וצוקלה"ה, ולאחרונה גם צירפנו שיעור בתנ"א ממיטב המשפיעים שליט"א.

חדש! כעת כאשר לומדים בשיעור היומי של ספר התניא - אגרת הקודש, ניתן לקבל מאיתנו כל שבוע קונטרס שבו האגרות שלומדים בשבוע. עם ביאור ופירוש נפלא. מלוקט משיעורי הגה"ח ר' יואל כהן שליט"א, אשר נכתב ונסדר ע"י הרב משה לינק שיחי, תודתנו נתונה לארגון "המאור שבתורה" בראשות הרב מנחם ווייס שיחי, שנהג בו טובת עין ונתן לנו רשות להפיץ פירוש נפלא זה, ע"מ ליכות את הרבים, תשוח"ח לו ושכרם יהא כפול מן השמים.

כמו"כ יש לנו מגוון שיעורים בספר התניא, תורה אור, לקוטי תורה ודרך מצותיך - ממיטב מגידי-שיעורים. להורדה לחצו כאן. או כתבו לנו ע"פ הכתובת אימייל דלהלן.

מערכת לעבדך באמת

מטרתנו: לעודד לימוד החסידות ע"י הפצת ספרי הבעש"ט ותלמידיו הק'